

СТАНОВИЩЕ
за дисертационен труд
за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“
в професионално направление 3.2 Психология (Клинична психология),
по процедура за защита във Философски факултет
на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Становището е изготвено от **проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева – Софийски университет „Св. Климент Охридски“** в качеството ѝ на член на научното жури съгласно Заповед РД-38-151_25.3.2024 г. на Ректора на Софийския университет.

Тема на дисертационния труд: **„Социална когниция и алекситимия при тежки психични разстройства“**

Автор на дисертационния труд: **Джулия Архондис Камбуридис**

Научен ръководител: **проф. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева**

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертацията е в обем от 206 страници. Състои се от въведение, три глави, заключение и литература. Данните са онагледени посредством 30 таблици и 22 фигури. Използваната литература включва 340 източника, от които 8 на български език и 332 на английски език.

В първа глава са разгледани основните понятия – шизофренно разстройство, социална когниция и алекситимия, както и клиничните прояви на шизофрения, ходът на заболяването и проблемът за инвалидизацията. Специално внимание е отделено на етиологичните теории за обяснение на болестта, нарушенията в социалната когниция при шизофренно разстройство,

невробиологични теории и афективната невронаука. Друга част от тази глава описва методиките за изследване на социалната когниция и основни теоретични модели на емоциите. Обсъден е дименсионалният модел на емоциите, който е приложен в дисертацията. Последната част на първа главата е посветена на алекситимия и изследвания върху връзката между социална когниция и алекситимия при шизофрено разстройство. Обсъдени са нарушенията в емоционалната регулация при шизофрения и връзката с алекситимия.

Във втора глава е представена методологичната рамка на емпиричното изследване с подробно изложение на целта, задачите, хипотезите, инструментариума и извадката.

Третата глава съдържа анализ на резултатите от емпирично изследване на различията между социалната когниция, субективните емоционални преживявания, нивата на алекситимия и стратегиите за емоционална регулация между лицата с параноидна шизофрения и здрави лица.

Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

Темата е разработена компетентно, като са анализирани голям брой научни изследвания. Прави впечатление, че дисертантката познава добре литературата в областта, умее да анализира обемно съдържание и да прави адекватни изводи.

Отразена е и българска литература по въпроса. Една от трите основни методиките, върху които е построено емпиричното изследване на дисертационния труд е разработена от български автори. Прави впечатление, обаче, че не се познават източниците, които адаптират другите два основни инструмента от изследването на дисертантката за български условия. Адаптацията на инструмента за изследване на алекситимия е публикувана в Любомира Цветкова, Георги Гърков и Георги Кирилов (2022). Психометрични характеристики на българската версия на Скала за алекситимия на Торонто

(TAS-20) - Зиновиева И., Андреева, Л., Карабельова С. (ред.) *Психологията - традиция и съвременност*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 116-124. Тази статия е в същия сборник, в който е и една от трите публикации на дисертантката.

Върху втората основна методика, използвана в дисертацията – Въпросник за емоционална регулация (ERQ) – също има публикувана статия върху адаптацията за български условия: Василев, Явор (2016). Адаптация на въпросник за емоционална регулация (ERQ) в българския социокултурен контекст. В: Харизанова, О. (ред.) „Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, Книга Докторанти“, Том 1, , 290-302.

И двата въпросника имат български версии на превод и е важно да се използват готовите методики не само като добра научна практика, но и за да се натрупват данни, които могат да се обобщават. По този начин за българския културен контекст ще стане възможно да се постигне знание за инвариантите, които стоят зад ефектите на отделните извадки.

Методология

Дисертацията си поставя за цел да изследва връзката между социалната когниция, алекситимията и емоционалната регулация при параноидна шизофрения с акцент върху връзките между разбирането на собствените и чуждите емоционални състояния от неутрални (амбивалентни) социални сцени и нивата на алекситимия.

Изследването е проведено в два етапа. В началото чрез пилотно изследване с 255 здрави лица и 5 пациента се проверяват психометричните характеристики на Скалата за алекситимия от Торонто (Bagby et al., 1994) и Въпросника за емоционална регулация (Gross & John, 2003). В основното изследване участват

експериментална група от 49 пациенти, диагностицирани с психичното разстройство параноидна шизофрения и контролна група от 51 здрави лица. Особено внимание е отделено на включващите и изключващи критерии за подбор на лицата в експерименталната група. Тези критерии са подробно описани и защитени.

Основа за същинското изследване е диагностичен инструмент с проективен характер - методика за проучване на социалната когниция чрез неутрални социални сцени (Хараланова и Хараланов, 2016).

За проверка на психометричните характеристики на скалите са използвани експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти и анализ на вътрешната консистентност на скалите с алфа на Кронбах. Анализът на получените данни става с корелационен и регресионен анализ за връзките и предиктивните възможности на избраните променливи.

Докторантката показва умения за избор на адекватни статистически методи, прилагането им и коректна интерпретация на получените резултати. В дискусията подробно се разискват постигнатите нови данни и потвърждаването на вече съществуващите. Това придава убедителност на получените резултати, а задълбочената теоретична подготовка допринася за коректността на интерпретациите и изводите.

Автореферат

Представеният автореферат отразява коректно основното съдържание на дисертационния труд, разработен е добре и може да бъде публикуван за официална защита.

Научни приноси

Ще отбележа само някои от научните приноси на дисертационния труд.

1. Открити са значима връзка между нарушенията в оценката за чуждото неудоволствие и нивата на алекситимия, както и липса на значима връзка между оценката за чуждото усещане за заплаха в неутралните социални сцени и алекситимията при пациентите с параноидна шизофрения.

2. Установено е, че пациентите с параноидна шизофрения оценяват по-високо степента на усещане за заплаха и неудоволствие в неутралните социални сцени, тоест придават висока емоционална значимост на афективно неутрални стимули в сравнение със здравите лица от контролната група. Това е постигнато чрез прилагане на различна от обичайната за областта методика за изследване на социалната когниция – докторантката включва неутрални социални сцени. По този начин се постига потвърждаване на резултата от други изследвания с нов инструмент, което подчертава стабилността на полученото знание.

3. Друг съществен резултат е, че пациентите с параноидна шизофрения имат по-високи стойности по прилагане на стратегията емоционално потискане и по-високи нива на негативни емоционални преживявания в сравнение със здравите лица. Има и значима връзка между емоционалното потискане, алекситимията и негативните емоционални преживявания. Това е в съзвучие с клиничното наблюдение, че индивидите с високи нива на алекситимия избягват да говорят за техните емоции, като предпочитат да се фокусират върху поведението и мислите си.

4. От резултатите става ясно, че вследствие на афективната продукция, пациентите с параноидна шизофрения погрешно интерпретират като заплашителни социалните стимули и това допринася за по-ниски нива на удовлетвореност от живота в сравнение със здравите изследвани лица.

Оценка на качеството на научните трудове на кандидата, свързани с покриването на минималните национални изисквания за научната степен „доктор“ в ПН 3.2 Психология

Представени са научни публикации, които по количество и качество съответстват на минималните национални изисквания. Направени са три самостоятелни научни публикации в сборници от конференции с научно рецензиране, за които докторантката получава необходимите 30 точки. Има представени и 5 доклада и 2 постера в международни научни конференции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След като се запознах с представените дисертационен труд, автореферат и другите материали, и въз основа на направения анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни и научно-приложни приноси, потвърждавам, че научните постижения отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“ за **придобиване на научната степен „доктор“**. В частност Джулия Архондис Камбуридис удовлетворява минималните национални изисквания в професионалното направление и не е установено плагиатство в представените по конкурса дисертационен труд, автореферат и научни трудове.

Давам своята **положителна оценка** на дисертационния труд.

Въз основа на гореизложеното, в качеството на член на научното жури смятам, че има всички основания да се даде образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 3.2 Психология (Клинична психология) на Джулия Архондис Камбуридис.

6 май 2024 г.

проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева